

Mr. Marijan Cingula

Fakultet organizacije i informatike
V a r a Ź d i n

UDK: 659.2:338

Stručni rad

NEKI ASPEKTI DRUŠTVENOG SUSTAVA INFORMIRANJA ZNAČAJNI ZA RAZVOJ DRUŠTVENOG PLANIRANJA

Izgradnja društvenog sustava informiranja (DSI) utječe na razvoj svih realnih podsustava u sklopu narodne privrede. Među tim podsustavima nalazi se i društveno planiranje. U ovom radu označavaju se i oni aspekti društvenog sustava informiranja koji ne posredno utječu na razvoj društvenog planiranja. Tu se prvenstveno misli na jedinstvo subjekata i ciljeva, zatim na konceptualnu, normativnu, sadržajnu, organizacijsku i tehnološku usklađenost društvenog planiranja i društvenog sustava informiranja. Posebno se prikazuju veze između pojedinih subjekata na razini federacije, republike i općine, koje su značajne za razvoj planiranja, a predstavljaju neizostavni dio društvenog sustava informiranja.

1. UVOD

U svakodnevnom procesu razmjene informacija na području neke društveno-političke zajednice sudjeluje sve veći broj subjekata. Isto tako stalno se povećava broj informacija i drugih podataka koji se razmjenjuju, a jedino što se treba smanjivati je vrijeme kolanja podataka i informacija kroz različite kanale komuniciranja, kao i vrijeme njihove obrade u informacijskim sustavima.

Budući da kod brojnih društvenih subjekata postoje više ili manje uspješno strukturirani različiti sustavi informiranja, problem razmjene informacija može se riješiti samo primjenom sistemskog pristupa. U skladu s tim pristupom potrebno je najprije definirati objektni sustav, a zatim odrediti ciljeve i zadatke informacijskog sustava koji će odgovarati potrebama razvoja tog objektnog sustava (D. Čećez-Kecmanović i drugi, 1984., str. I.1-3).

Društveno-politička zajednica predstavlja složen, dinamički, otvoren, teleološki, stohastički, društveni, a ujedno i čovjek-stroj

sustav u kojem egzistiraju svi oblici prirodnih i društvenih pojava i procesa. Kao realan (objektni) sustav, društveno-politička zajednica zahtijevat će dobro strukturiran i dobro opremljen informacijski sustav.

Ovi problemi nalaze se više od jednog desetljeća u žarištu interesa širokog kruga uglednih znanstvenih i stručnih radnika, kao i brojnih organa i organizacija koje djeluju u sklopu društveno-političkih zajednica u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

U formalnom pogledu problematika izgradnje društvenih sustava informiranja (DSI) regulirana je zakonskim propisima i drugim samoupravnim dokumentima na razini federacije, republika i pokrajina, na regionalnim i općinskim razinama, a u skladu s potrebama i interesima pojedinih društveno-političkih zajednica.

Tako, na primjer, Zakon o osnovama društvenog sustava informiranja te o informacijskom sustavu Federacije (Sl.list SFRJ, br. 68/81) utvrđuje prava i obveze različitih subjekata da organiziraju, prikupljaju, obrađuju i iskazuju podatke i informacije u skladu sa svojim i zajedničkim potrebama. Subjekti na koje se odnose ta prava i obveze jesu: organizacije udruženog rada, samoupravne interesne zajednice, društveno-političke zajednice i društveno-političke organizacije, mjesne zajednice i sve druge samoupravne organizacije i zajednice koje sudjeluju u privrednim i društvenim procesima na području neke društveno-političke zajednice. Za potrebe ovog rada bitno je uočiti da svi ovi subjekti predstavljaju subjekte i u procesu društvenog planiranja.

2. POJAM I KARAKTERISTIKE DRUŠTVENOG SUSTAVA INFORMIRANJA

Društveni sustav informiranja je skup svih organiziranih i povezanih informacijskih sustava na području Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, između kojih se ostvaruje razmjena informacija i koji čine složenu informacijsko-komunikacijsku mrežu (Srića, 1985., str. 1-1).

Kao subjekti u tom sustavu javljaju se radni ljudi i građani u različitim organizacijskim oblicima udruživanja rada i sredstava, u mjesnim zajednicama, u društveno-političkim organizacijama i zajednicama i u drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama.

Definirati radne ljude kao subjekte u procesu društvenog informiranja znači da tim ljudima treba omogućiti kreiranje i upravljanje informacijskim sustavima u sklopu društvenog sustava informiranja.

Djelovanje društvenog sustava informiranja temelji se na mnogim činiteljima, od kojih su najvažniji:

- formalne pretpostavke, koje uključuju zakonske i druge propise, opće akte pojedinih subjekata, samourpavne sporazume i društvene dogovore, planove razvoja i poslovanja pojedinih subjekata i slično,
- koncepcijske pretpostavke, koje uključuju nepovredivost materijalnog sadržaja podataka koji se obrađuju, dostupnost podataka i informacija svim subjektima pod jednakim uvjetima, sprečavanje višestrukog evidentiranja i prikupljanja podataka, izbjegavanje nepotrebnih obrada, zaštitu podataka i drugo,
- materijalne pretpostavke, koje uključuju primjenu suvremenih dostignuća znanosti i tehnologije, osiguravanje uvjeta za korištenje međunarodnih standarda i suradnju (povezivanje) s informacijskim sustavima izvan zemlje i
- kadrovske pretpostavke, koje uključuju potrebu da se školuju i stalno usavršavaju radnici na poslovima prikupljanja, obrade, čuvanja i prezentiranja podataka i informacija, respektirajući pritom sve ranije pretpostavke.

Navedene pretpostavke trebaju omogućiti da društveni sustav informiranja ispuni ove osnovne zahtjeve:

- dostupnost podacima i informacijama za sve ovlaštene korisnike ili za sve subjekte, ukoliko se radi o podacima koji su općeg značenja,

- eliminiranje mogućeg monopola i zloupotrebe informacija od strane onih koji obavljaju informatičku djelatnost ili od strane korisnika,
- povezivanje jugoslavenskog društvenog sustava informiranja s informacijskim sustavima izvan zemlje i
- primjena znanstvenih, tehnoloških, organizacijskih i programskih dostignuća u zemlji i u inozemstvu (Dobrenić, 1977., str. 23).

Ispunjavanje osnovnih zahtjeva koji stoje pred društvenim sustavom informiranja moguće je ukoliko taj sustav ima razvijene ove karakteristike: dinamičnost, samoorganiziranost, kompleksnost, orijentiranost k odlučivanju i multidisciplinarnost (Dobrenić, 1977., str. 17).

Dinamičnost je uvjetovana stalnim promjenama u objektnom sustavu tako da će inovacije u adekvatnom informacijskom sustavu slijediti sve promjene koje nastaju kao u realnom modelu posljedica prirodnih i društvenih procesa i primjene dostignuća znanosti i tehnologije. Posebno je važno uočiti da su promjene česte i značajne u sferi informatičke djelatnosti, a to znači da nove spoznaje utječu na izmjene kako misaone (konceptijske) sheme tako i interne (fizičke) sheme informacijskog sustava.

Samoorganiziranost proizlazi iz nužnosti da se informacijski sustav uvijek prilagođava promjenama i izravna je posljedica dinamičnosti, ali i potrebe da se konceptijska shema stalno poboljšava. Uostalom, samoorganiziranost je karakteristika otvorenih sustava, a bez nje društveni sustav informiranja nikako ne bi uspijevao u ostvarivanju osnovnih zadataka.

Kompleksnost je posljedica složenosti objektnog sustava i zahtjeva koji se postavljaju pred društveni sustav informiranja. Ogleda se u strukturi informacijskog sustava koja predstavlja sve oblike interakcije pojedinih subjekata. U odnosu na subjekte i podsustave, koje oni tvore u sklopu društvenog sustava informiranja, taj sustav mora biti u prvom redu integralan.

Orijentiranost k odlučivanju također proizlazi iz naravi objektnog sustava i determinirana je samoupravnim proizvodnim odnosima u kojima svi subjekti informacijskog sustava predstavljaju istovremeno i nosioce odlučivanja o bitnim pitanjima privrednog i društvenog života zemlje.

Multidisciplinarnost društvenog sustava informiranja temelji se na pretpostavci da taj sustav mora obuhvatiti sve djelatnosti značajne za subjekte i njihove asocijacije, a to ujedno znači da će se provoditi vrlo različite obrade u odnosu na vrst i karakter podataka. U tim obradama moraju sudjelovati stručnjaci različitih profila pa će ova karakteristika djelovati na kadrovske pretpostavke funkcioniranja informacijskog sustava.

Neki od navedenih činitelja društvenog sustava informiranja, zatim neki od zahtjeva koji se pred taj sustav postavljaju, kao i neke njegove karakteristike zahtijevaju posebnu razradu. U toj detaljnijoj razradi važno je da se uoče elementi značajni za funkcioniranje sustava društvenog planiranja.

3. DRUŠTVENI SUSTAV INFORMIRANJA KAO PRETPOSTAVKA ZA RAZVOJ SAMOUPRAVLJANJA

Samoupravljanje u Jugoslaviji predstavlja dominantan društveni i proizvodni odnos koji počiva na društvenom vlasništvu nad sredstvima za proizvodnju. Bit samoupravljanja predstavlja neotuđivo pravo i obvezu radnih ljudi da na temelju svog sudjelovanja u procesu društvene reprodukcije odlučuju o svim pitanjima značajnim za poslovanje i razvoj svojih samourpavnih organizacija i zajednica, zatim da uređuju međusobne odnose u udruženom radu, da određuju uvjete stjecanja i raspoređivanja dohotka i da ostvaruju osobne dohotke.

Budući da ova prava, koja se još nazivaju i prava rada društvenim sredstvima, ne proizlaze iz vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, već iz rada kao stvaralačke ljudske aktivnosti, samoupravni proizvodni odnosi trebali bi biti neusporedivo najpovoljniji društveni okvir za uspješno odvijanje proširene reprodukcije.

Ostvarivanje samoupravljačke funkcije udruženih radnika moguće je samo onda kad ti radnici raspolažu odgovarajućim informacijama o:

- ostvarivanju i poboljšavanju samoupravnih odnosa,
- djelovanju i poboljšavanju delegatskog sustava,
- procesima samoupravnog sporazumijevanja i društvenog dogovaranja o svim pitanjima značajnim za ostvarivanje neotuđivih samoupravnih prava,
- pripremi i donošenju planova razvoja i poslovanja u svim samoupravnim organizacijama i zajednicama,
- upravljačkim procesima u proizvodnim i uslužnim djelatnostima,
- uređivanju međusobnih odnosa i ostvarivanju samoupravnih prava u osnovnim organizacijama udruženog rada,
- ostvarivanju funkcije samoupravne radničke kontrole,
- utvrđivanju i raspoređivanju ukupnog prihoda i dohotka osnovne organizacije udruženog rada,
- materijalnim i drugim troškovima, zatim o iznosima amortizacije i drugim izdvajanjima iz ukupnog prihoda,
- uvjetima ulaganja u proširivanje materijalne osnove rada,
- uvjetima ostvarivanja i raspoređivanja zajedničkog prihoda s drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama,
- periodičnim izvještajima i završnim računima u svojim samoupravnim organizacijama,
 - ostvarivanju i poboljšavanju ekonomskih odnosa s inozemstvom,
- pripremama za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu,
- praćenju, analizi i kontroli ostvarivanja planova razvoja i poslovanja svojih samoupravnih organizacija i zajednica,
- drugim pitanjima koja su važna za ostvarivanje samoupravnih prava.

Ove informacije radni ljudi mogu dobiti samo ukoliko postoji odgovarajući društveni sustav informiranja. O brzini primanja, obrade, odlaganja i prezentacije informacija zavisit će i uspješnost odlučivanja radnih ljudi, a time i mogućnost da oni ostvaruju svoja neotuđiva prava u raspolaganju društvenim sredstvima.

Budući da ostvarivanje tih prava utječe i na gospodarsku djelatnost društvene reprodukcije i na afirmaciju stvaralačkih, ljudskih osobina radnih ljudi i građana, pravovremeno dobivanje

informacija bit će od esencijalne važnosti za afirmaciju socijalističkog samoupravljanja kao dominantnog proizvodnog i društvenog odnosa.

Zbog toga je i uspješnost društvenog sustava informiranja od neprocjenjive važnosti za cjelokupni privredni i društveni razvoj. Ovu činjenicu treba respektirati prilikom izgradnje društvenog sustava informiranja, kao i prilikom osiguravanja njegove uspjehnosti (ažuriranje i modernizacija).

4. ELEMENTI JEDINSTVA U DRUŠTVENOM SUSTAVU INFORMIRANJA

Društveni sustav informiranja definiran je kao kompleksna kategorija, sastavljena od brojnih i vrlo različitih dijelova, elemenata i podsustava. Za uspješno funkcioniranje takve cjeline neophodno je postojanje određenih elemenata jedinstva, ali ne u smislu monolitnosti, već u smislu integrativnosti. Zato se pod jedinstvom društvenog sustava informiranja neće podrazumijevati njegova centralizacija i formalna regulativa, nego oni elementi koji omogućavaju da se dijelovi tog sustava razvijaju samostalno, ali u skladu sa zajedničkim potrebama korisnika.

Ovakvo poimanje jedinstva u društvenom sustavu informiranja uključuje različita gledišta, od kojih svako samo za sebe doprinosi tek parcijalnom razumijevanju elemenata jedinstva. Prema nekim autorima (Srića, 1985., str.1-2) postoji pet "razina" jedinstva:

- konceptualna,
- normativna,
- sadržajna,
- organizacijska i
- tehnološko-metodološka.

Konceptualni aspekti jedinstva društvenog sustava informiranja odnose se na definiranje ciljeva koje sustav mora ostvariti. Budući da ti ciljevi nisu normativno postavljeni (savezni zakon ih ne navodi), u praksi mogu postojati vrlo različiti pristupi. Ostaje, međutim, izvan svake sumnje da konceptualno jedinstvo mora počivati na ovim pretpostavkama:

- informatizacija društva predstavlja neizostavnu pokretačku poglu u privrednom i društvenom razvoju i bez njezina inkorporiranja u sve djealnosti nema materijalnog razvoja društva,
- informatizacija predstavlja nezaobilaznu podlogu za razvoj samoupravljanja i u formalnom smislu zato jer, osim osiguravanja materijalne komponente kroz privredni razvoj, omogućava tehničke pretpostavke za funkcioniranje samoupravnih procesa odlučivanja.

Svi ostali ciljevi i koncepcije razvoja društvenog sustava informiranja proizlaze iz ovih postavki i toliko su dobri koliko omogućavaju afirmaciju stavova o potrebi jačanja materijalne osnove društva i razvoju samoupravnih odnosa uz primjenu dostignuća informatičke ere.

Normativno jedinstvo za izgradnju društvenog sustava informiranja počiva na postojećim zakonima, društvenim dogovorima i samoupravnim sporazumima pomoću kojih su radni ljudi neposredno i preko svojih delegata izrazili interes i potrebe u ovoj sferi. S obzirom na dinamičnost i kompleksnost ove problematike, neophodna su određena poboljšanja i normativnih aspekata jedinstva, ali te promjene moraju respektirati definirane konceptualne elemente jedinstva i moraju se odvijati na samoupravan način.

Sadržajni elementi jedinstva teško se mogu precizno definirati ukoliko nisu postavljeni konceptualni i normativni temelji. Oni se odnose na opseg i karakter informacija koje može dobiti određeni korisnik. U ovom segmentu bit će najteže utvrditi koje informacije i pod kojim uvjetima mogu biti dostupne pojedinom korisniku. Pritom nije niti malo nevažno tko će postavljati te kriterije i na koji način.

Organizacijsko jedinstvo društvenog sustava informiranja proizlazi iz elemenata sadržajnog jedinstva i u tom smislu predstavlja formalno sankcioniranje određenih podsustava koji će obavljati parcijalne obrade za određene korisnike. Kao i kod svake organizacijske interpretacije određenih pojava i ovdje će biti važno da se utvrde elementi organizacijske strukture (službe, zavodi, komiteti i slično) ali i njihova organizacijska potpunost. U razvojnom smislu ovdje će školovanje i permanentna izobrazba kadrova biti posebno značajni činitelji.

Tehnološko-metodološki elementi jedinstva mogu predstavljati ozbiljan problem u uspostavljanju društvenog sustava informiranja, ali je njihovo prevladavanje moguće kao posljedica ispravne implementacije ranije pobrojanih elemenata ili "razina" jedinstva. Osim toga, suvremena kretanja u razvoju informatičke tehnologije pokazuju da ipak dolazi do standardizacije pojedinih komponenti i do razvoja onih elemenata informacijskih sustava koji omogućavaju komuniciranje između različitih, već uspostavljenih, sustava. Razvoj informatike, uostalom, po definiciji predstavlja prevladavanje svih oblika zatvaranja i autarhije.

4.1. Elementi jedinstva društvenog sustava informiranja potrebni za društveno planiranje

Elementi jedinstva informacijskih sustava u društvenom sustavu informiranja vrlo su značajni ako ih promatramo s aspekta jednog od informacijskih sustava - onog koji treba funkcionirati u sklopu društvenog planiranja.

U tom slučaju moramo najprije uočiti veze koje postoje između društvenog planiranja i ostalih društvenih aktivnosti čiji informacijski sustavi predstavljaju sklop jedinstvenog društvenog sustava informiranja. Za proučavanje informacijskog sustava društvenog planiranja tada će biti značajne veze s drugim informacijskim sustavima (na primjer onima u službi društvenog knjigovodstva, u društvenoj statistici, u komorama i poslovnim udruženjima, u osnovnim bankama i sl.).

Nakon toga uočavamo da sustav informiranja za društveno planiranje mora biti organiziran tako da omogući komuniciranje između različitih subjekata u procesu izrade planova razvoja. Budući da su nosioci planiranja svi radni ljudi u različitim samoupravnim organizacijama i zajednicama, može se zaključiti kako se komuniciranje u sklopu društvenog planiranja odvija između organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica i društvenopolitičkih zajednica.

Upozoravamo ovdje na sveobuhvatnost i jedinstvo subjekata koji postoje u sustavu društvenog planiranja i u društvenom sustavu informiranja.

Budući da društveni sustav informiranja mora omogućiti pravovremenu razmjenu informacija između različitih subjekata u sklopu društvene reprodukcije, normalno je očekivati da se, upravo primjenom tog sustava, poveća uspješnost pojedinih subjekata i njihova zajednička, društvena uspješnost.

Sustav društvenog planiranja ima isti zadatak: povezati različite nosioce planiranja u procesu društvene reprodukcije na taj način da se omogući njihov ubrzani razvoj i poveća društvena uspješnost ulaganja rada i sredstava.

Uočavamo, dakle, strategijsko jedinstvo ciljeve između društvenog planiranja i društvenog sustava informiranja.

Jugoslavenski sustav društvenog planiranja počiva na jedinstvu subjekata (nosilaca) planiranja, sadržaja planiranja i vremena za koje se izrađuju planovi.

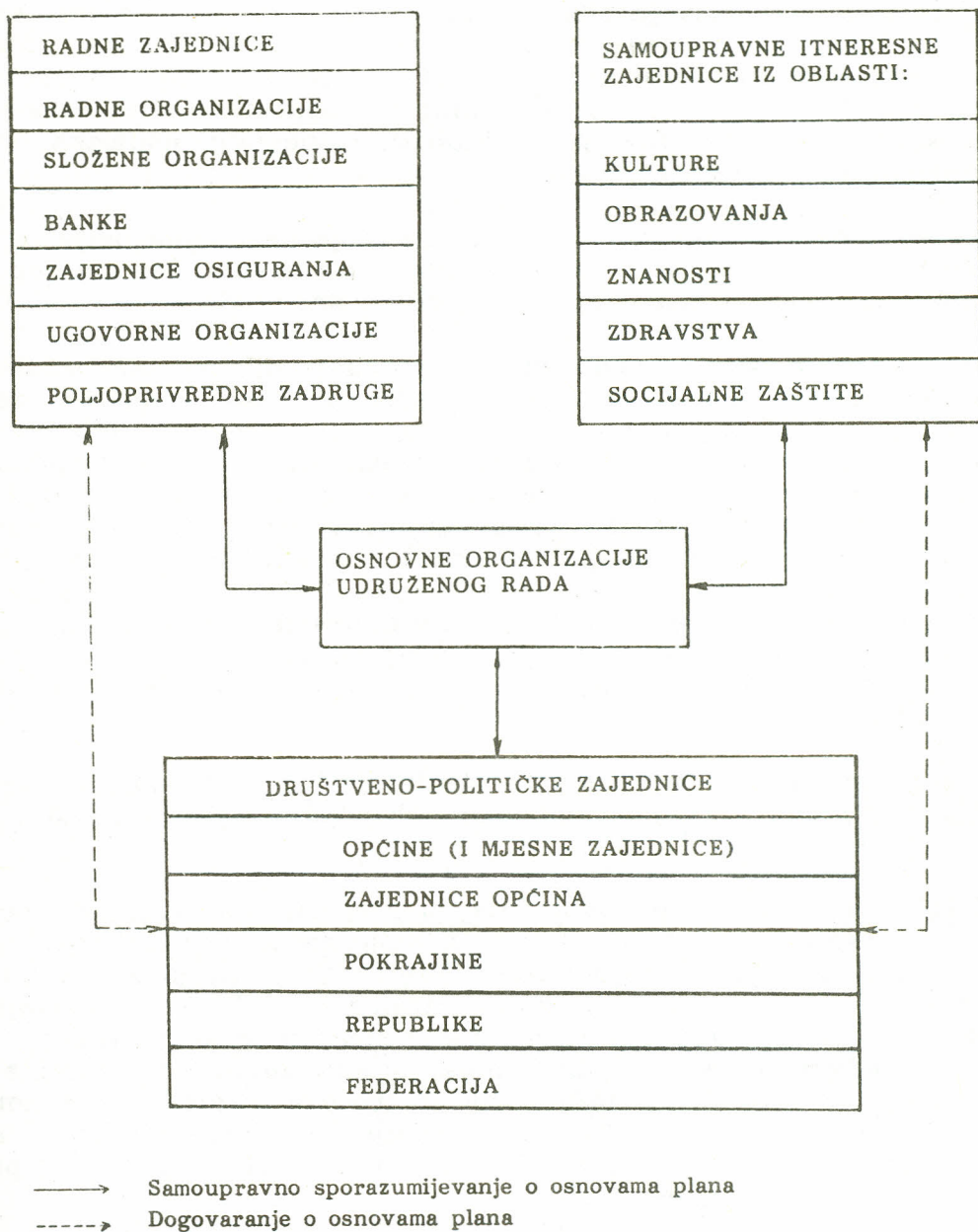
Nosioci planiranja su radni ljudi u organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama koji planiranjem rada i poslovanja ostvaruju svoja neotuđiva (ustavna) prava rada društvenim sredstvima.

Osnovna kategorija (predmet) planiranja je dohodak kao društveni odnos i materijalna pretpostavka za zadovoljavanje pojedinačnih, zajedničkih i općih društvenih potreba. To znači da sadržaj planova treba obuhvatiti uvjete stjecanja i raspodjele dohodka, odnosno sve aspekte proširene društvene reprodukcije.

Vremenska usklađenost planova određena je jedinstvenim petogodišnjim razdobljem za koje svi nosioци izrađuju svoje planove razvoja.

Nosioци planiranja mogu se podijeliti u četiri osnovne skupine: osnovne organizacije udruženog rada, ostale organizacije udruženog rada, samoupravne interesne zajednice i društveno-političke zajednice, kao što je prikazano na slici broj 1.

Predmet planiranja, dohodak, bit će isti za sve navedene subjekte, ali će uvjeti njegova stjecanja i raspoređivanja biti različiti. To je uvjetovano različitim aktivnostima i položajem pojedinog su-

Slika 1. Nosioi (subjekti) planiranja u SFRJ prema čl.8. Zakona o osnovama sistema društvenog planiranja i o Društvenom planu Jugoslavije

bjekta u procesu društvene reprodukcije, tako da će i sadržaj i oblici planova razvoja biti različiti.

Povezanost subjekata u sklopu društvene reprodukcije zahtijeva, međutim, da se u procesu planiranja uspostave veze pomoću kojih će se uskladiti njihovi interesi i omogućiti uspješno funkcioniranje svakog od njih.

Instrumenti koji nam u ovom trenutku stoje na raspolaganju za ostvarivanje spomenutih veza u procesu planiranja jesu samoupravni sporazumi i dogovori o osnovama plana.

Promatramo li nosioce planiranja sa stajališta njihove teritorijalne pripadnosti, onda uočavamo vrlo široku "bazu" osnovnih, radnih i složenih organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica i mjesnih zajednica u općini. U zajednici općina možemo promatrati općine, komore, poslovna udruženja i druge organizacije i zajednice. Na razini republike vidimo zajednice općina, posebne reproduksijske cjeline i druga udruženja. Ista slika se ponavlja i na razini federacije gdje "bazu" predstavljaju republike i pokrajine, a zatim niz samoupravnih organizacija i zajednica od općeg značenja. Na svakoj od tih razina možemo još promatrati i čitav niz društveno-političkih organizacija, poslovnih i drugih zajednica.

Komuniciranje između subjekata planiranja i u ovom slučaju odvija se pomoću samoupravnog sporazumijevanja i dogovaranja o osnovama planova.

Očigledno je da se broj subjekata u procesu planiranja pretvara u ograničavajući faktor brzine i uspješnosti komuniciranja. Pojednostavljenja su moguća smanjivanjem broja subjekata ili uklanjanjem dvosmjernih linija komuniciranja i uvođenjem jednosmjernih. I jedno i drugo dovodi u pitanje suštinu samoupravljanja kao **društvenog** procesa odlučivanja. Smanjivanjem broja pitanja o kojima se razmjenjuju informacije u procesu planiranja također se dovodi u pitanje suština samoupravljanja jer ono zahtijeva da se radni ljudi (makar i posredno) izjasne o **svim** pitanjima u procesu društvene reprodukcije.

Realna je pretpostavka, dakle, da se rješenje traži u povećanju djelotvornosti sistema komuniciranja između subjekata u procesu

planiranja, ukoliko se želi da društveno planiranje zaista djeluje kao instrument usmjeravanja društvene reprodukcije i da doprinosi uspješnijem ulaganju (i trošenju) društvenog rada i sredstava.

Komuniciranje između različitih nosilaca planiranja bit će uspješno onda i samo onda ako se uspostavi takav informacijski sustav koji će omogućiti nesmetan tok mnoštva polaznih i povratnih informacija.

Definiramo li planiranje kao samoupravnu aktivnost u kojoj radni ljudi sami sebi postavljaju zadatke za djelotvornije funkcioniranje svojih samoupravnih organizacija i zajednica, onda je jasno da su nam za takvo planiranje potrebne:

- analiza djelovanja samoupravnih organizacija i zajednica u proteklim reprodukcijским ciklusima i
- prognoza uvjeta ostvarivanja procesa društvene reprodukcije u budućnosti.

Ni analiza prošlih događaja, ni prognoza budućih događaja u procesu društvene reprodukcije, ne mogu se sastaviti bez odgovarajuće informacijske baze koju mora osigurati društveni sustav informiranja.

Ukoliko želimo procijeniti potrebu za elementima jedinstva informacijskih sustava u društvenom sustavu informiranja, s aspekta društvenog planiranja, onda je neosporno slijedeće:

- Za društveno planiranje potreban je takav informacijski sustav koji će omogućiti uspješno komuniciranje između različitih nosilaca planiranja u procesu izrade (i usklađivanja) planova razvoja,
- Različiti nosioci planiranja u procesu izrade planova koriste informacije o odvijanju procesa društvene reprodukcije u proteklim razdobljima, a te informacije koriste i drugi korisnici različitih informacijskih podsistema u sklopu sustava društvenog informiranja,
- Za izradu prognoza o uvjetima razvoja društva, nosiocima planiranja potrebne su informacije o ekonomskim, društvenim, po-

litičkim, tehnološkim i drugim aspektima odvijanja cjelokupne društvene reprodukcije, pa i te informacije moraju biti dostupne u društvenom sustavu informiranja.

Očigledno, proces društvenog planiranja ne može obavljati svoju osnovnu funkciju - usmjeravanje i optimiziranje društvenog razvoja - ukoliko njegov informacijski sustav nije uklopljen u jedinstveni društveni sustav informiranja. Budući da se takva ocjena može dati i sa stajališta drugih aktivnosti (društvene kontrole, društvene statistike i slično), potrebno je elemente društvenog sustava informiranja graditi tako da se izbjegnu gotovo identične obrade u različitim podsustavima (Cingula, 1986., str. 25).

Da bi se ovim pitanjima posvetila odgovarajuća pažnja, potrebno je analizirati strukturu društvenog sustava informiranja, a posebno razraditi pojmove značajne za podsustav koji se odnosi na društveno planiranje.

5. STRUKTURA DRUŠTVENOG SUSTAVA INFORMIRANJA

Društveni sustav informiranja definiran je kao informacijski sustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i kao takav superordiniran je, u pojmovnom i organizacijskom smislu, informacijskim sustavima socijalističkih republika i pokrajina, zajednica općina i općina, a isto tako i informacijskim sustavima ostalih samoupravnih organizacija i zajednica.

Već je naglašeno da u samoupravnom društvu takva nadređenost ima isključivo funkciju integracije, a ne i dominacije i da se svaki podsustav mora razvijati stvaralački i samostalno. Zbog toga se i u teoriji i u praksi koristi pojam "društveni sustav" za označavanje informacijskih sustava u svim društveno-političkim zajednicama, a ponekad čak i za označavanje informacijskih sustava u društveno-političkim organizacijama i samoupravnim interesnim zajednicama koje su organizirane na razini republike ili federacije. Na taj način dolazi do iste pojave kao i procesu društvenog planiranja: u formalnom i u pravnom pogledu svi subjekti su ravnopravni, hijerarhija ne označava veća ili manja prava u odlučivanju, a cjelokupni sustav (i društvenog planiranja i druš-

tveni sustav informiranja) tretiraju se kao jedinstvene, premda ne i monolitne kategorije.

Istovremeno, međutim, postoji uvjetna podjela na organizacije udruženog rada u privredi s jedne strane i sve druge samoupravne organizacije i zajednice s druge strane. Ova druga kategorija više je heterogena od prve i u njoj se razlikuju dvije podskupine, od kojih jednu čine društveno-političke zajednice, a drugu sve ostale samoupravne organizacije i zajednice. U ovoj posljednjoj dominantne su, po udjelu u potrošnji društvenog proizvoda, samoupravne interesne zajednice.

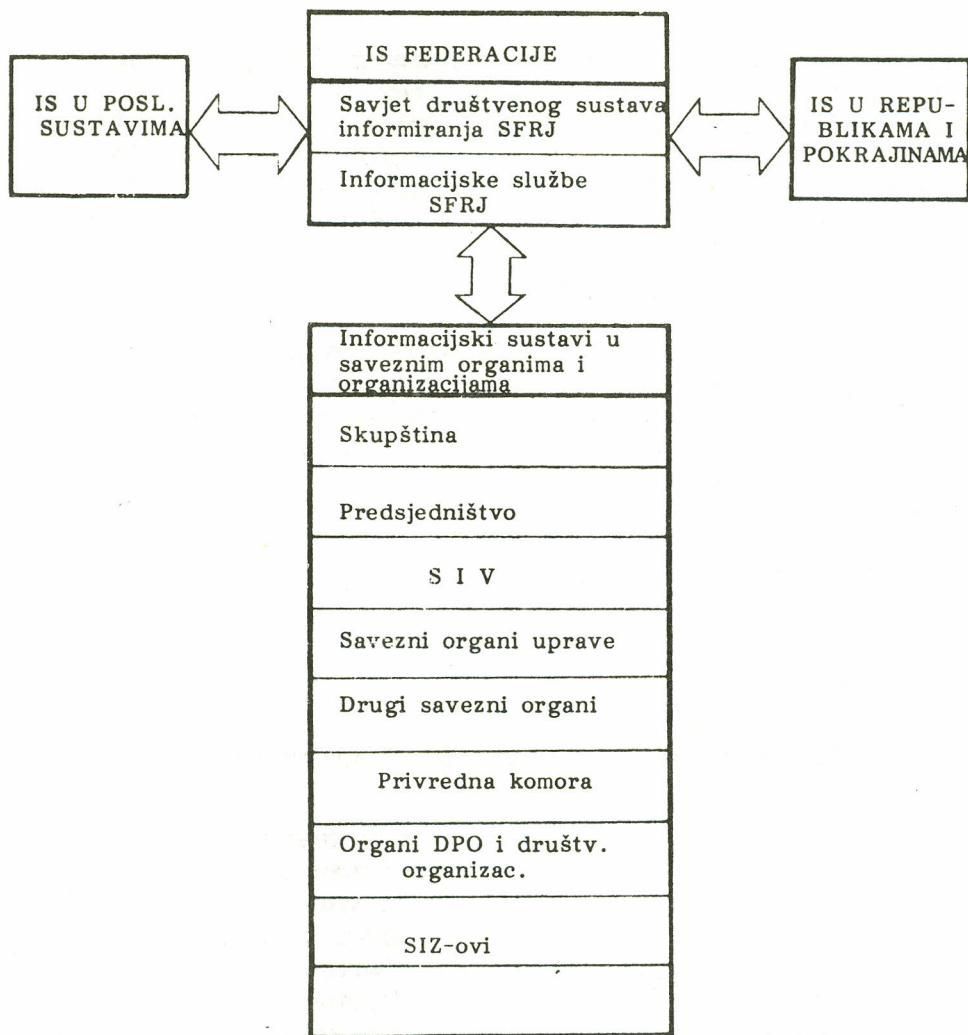
Upravo opisana analogija između društvenog sustava informiranja i sustava društvenog planiranja, koja obuhvaća pojmovno (i samo uvjetno) razvrstavanje pojedinih subjekata, bit će značajna kod utvrđivanja veza između pojedinih subjekata u procesu planiranja jer te veze predstavljaju glavne komunikacijske kanale za prijenos informacija korisnicima u društvenom sustavu informiranja.

Struktura društvenog sustava informiranja bit će promatrana tako da se uoče različite skupine korisnika i njihove međusobne veze, a hijerarhijske razine na kojima se promatra predstavljaju federaciju, republiku i općinu.

5.1. Društveni sustav informiranja na razini federacije

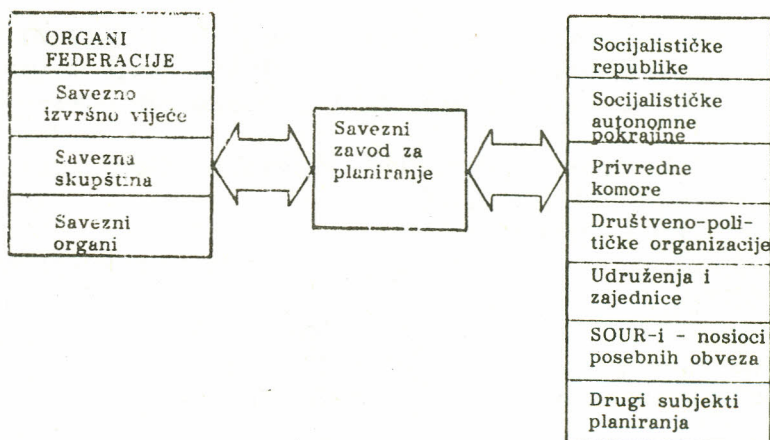
Društveni sustav informiranja na razini federacije je integralni informacijski sustav koji se sastoji od niza podsustava u republikama i pokrajinama, a zatim i od podsustava saveznih organa i organizacija. Svaki od ovih podsustava u stvarnosti djeluje kao samostalan informacijski sustav ispunjavajući potrebe određenog kruga korisnika, ali ne može djelovati izolirano, nego mora respektirati elemente jedinstva značajne za oblikovanje društvenog sustava informiranja.

Na slici broj 2. prikazani su najvažniji informacijski sustavi koji djeluju kao sastavni dio društvenog sustava informiranja na razini federacije.

Slika 2. Informacijski sustavi u sklopu društvenog sustava informiranja na razini federacije

Među saveznim organima i organizacijama potrebno je izdvojiti Savezni zavod za planiranje jer se njegova djelatnost odnosi na proces društvenog planiranja. Postupak koordinacije prilikom donošenja razvojnih planova federacije i godišnjih rezolucija o ostvarivanju srednjoročnog plana ostvaruje se na temelju odluka i dokumenata Saveznog izvršnog vijeća i Savezne skupštine, a provodi se u obliku samoupravnog sporazumijevanja i društvenog dogovaranja. Veze između pojedinih subjekata u tim procesima prikazane su na slici broj 3.

Slika 3. Veze između pojedinih subjekata u procesu planiranja na razini federacije

5.2. Društveni sustav informiranja na razini republike

Informacijski sustav na razini republike može se promatrati kao podsustav informacijskog sustava federacije, ali uobičajeno je i prikazivanje tog segmenta kao samostalnog, društvenog sustava informiranja.

Sadržaj brojnih obrada u društvenom sustavu informiranja, na razini republike, odnosi se na:

- pitanja koja su značajna za funkcioniranje republike kao društveno-političke zajednice,
- pitanja koja su značajna za razvoj republike i svih organizacija i zajednica na njezinu području,
- druga pitanja od općeg značenja za republiku kao društveno-političku zajednicu,
- pitanja značajna za djelovanje republike u sklopu federacije,
- pitanja značajna za sve samoupravne organizacije i udruženja koja funkcioniraju na razini republike,
- pitanja značajna za funkcioniranje općina, zajednica općina i pokrajina, u sklopu republike.

S obzirom na raznolikost sadržaja koji će društveni sustav informiranja, na razini republike, obrađivati, javit će se i brojni korisnici koji se mogu grupirati u nekoliko skupina:

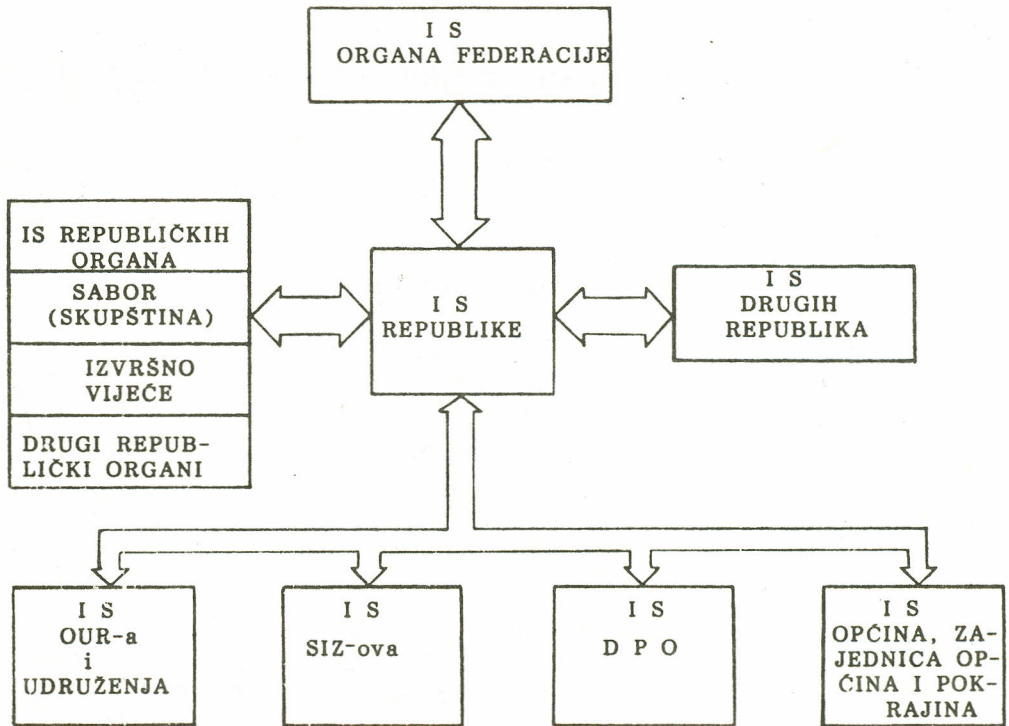
- republički organi (skupština, izvršno vijeće, predsjedništvo, drugi republički organi),
- federacija i njezini organi,
- organizacije udruženog rada i njihova udruženja na razini republike,
- samoupravne interesne zajednice,
- društveno-političke organizacije,
- općine, zajednice općina i pokrajine.

Svaki od navedenih korisnika ima svoj informacijski sustav i taj se može promatrati kao podsustav republičkog informacijskog sustava, bez obzira što djeluje i razvija se potpuno samostalno.

Veze između informacijskog sustava republike i ovih drugih informacijskih sustava, koji zajedno čine društveni sustav informiranja na razini republike, prikazane su na slici broj 4.

Neki autori smatraju da u strukturi informacijskog sustava republike treba razlikovati ove vrste podsustava:

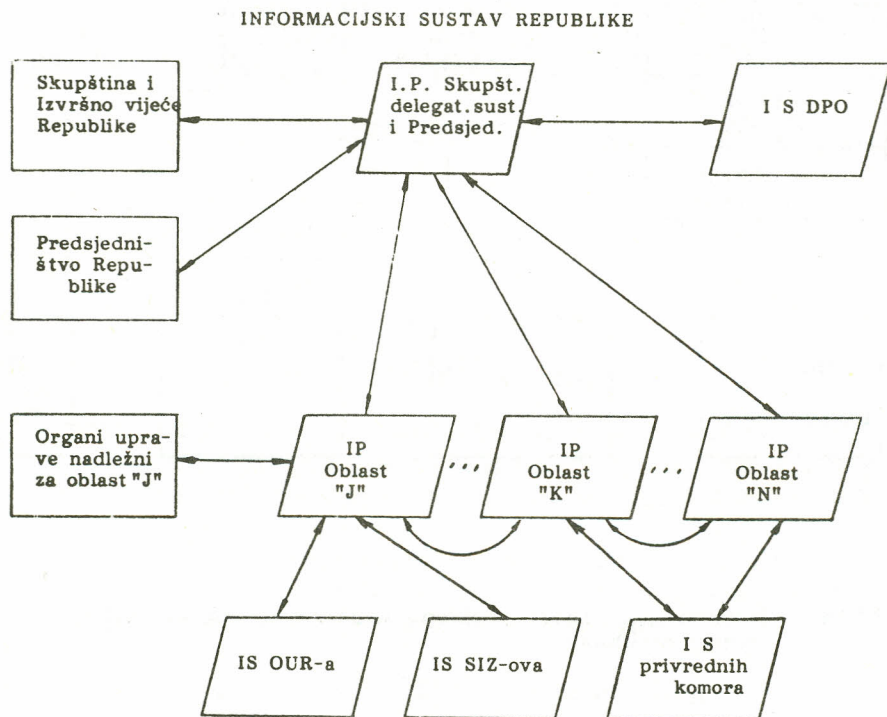
- informacijski podsustav skupštinskog delegatskog sustava i predsjedništva i
- informacijske podsustave pojedinih oblasti društvenog života (D. Čećez-Kecmanović i drugi, 1984., str. 1-9).

Slika 4. Informacijski sustav u sklopu društvenog sustava informiranja na razini republike

Oblasti koje su značajne za društveni sustav informiranja na razini republike jesu sve oblasti koje prati društvena statistika, kao na primjer: samoupravljanje, privredne bilance, energetske bilance, cijene, industrija i rudarstvo, poljoprivreda, ribarstvo i druge.

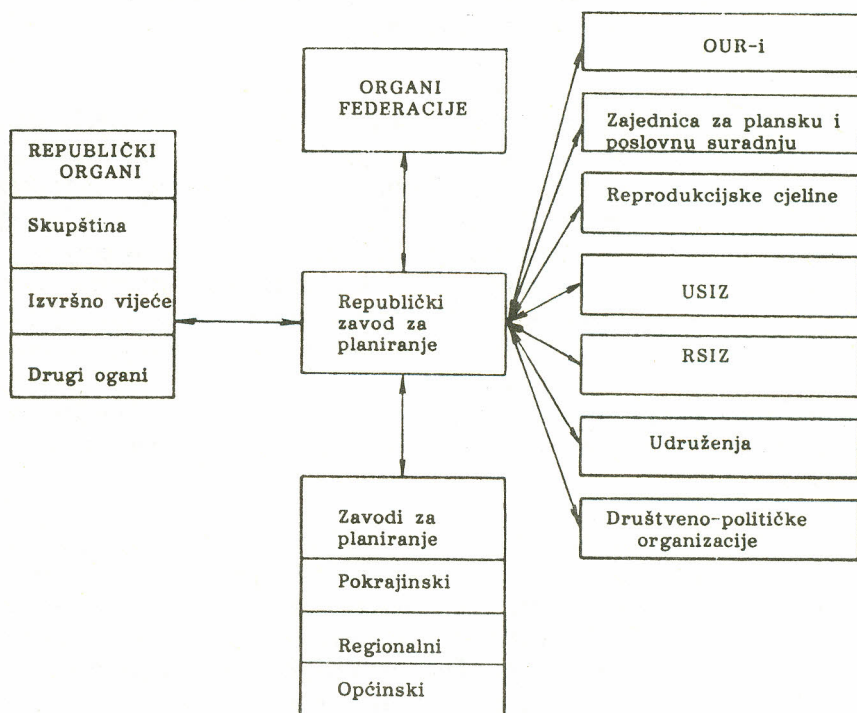
Grafički se, tako koncipirana struktura, prikazuje na slici broj 5.

Slika 5. Osnovna struktura informacijskog sustava republike
Izvor: D. Čećez-Kecmanović i drugi, 1984., str. 1-10.

Komuniciranje između pojedinih informacijskih podsustava različitih oblasti značajno je za proces društvenog planiranja, isto tako kao i komuniciranje u sklopu podsustava delegatskog sustava i predsjedništva.

Slično kao i na razini federacije, na razini republike postoje institucionalizirani organi koji se bave poslovima značajnim za planiranje. Zbog toga će biti značajno da se uoče i veze koje postoje između republičkog zavoda za planiranje i drugih subjekata, a značajne su za izgradnju informacijskog podsustava za društveno planiranje. Ove veze prikazane su na slici broj 6.

Slika 6. Veze između pojedinih subjekata planiranja na razini republike

5.3. Društveni sustav informiranja na razini općine

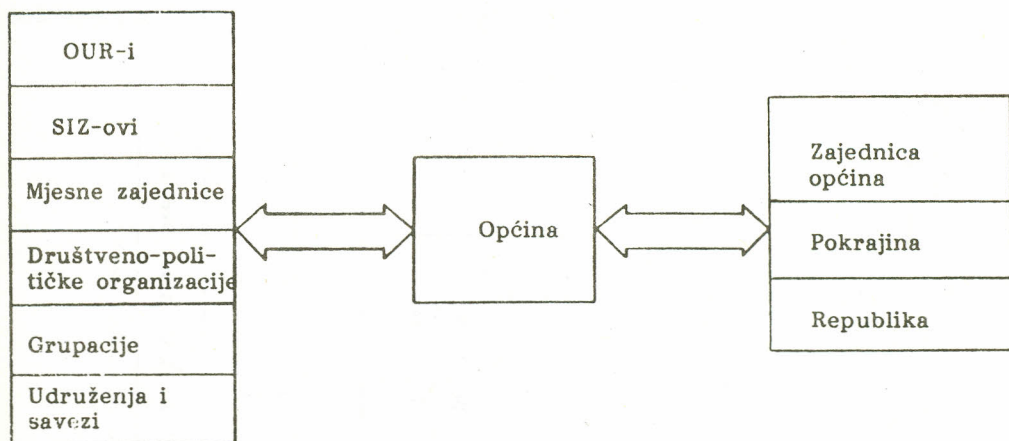
Društveni sustav informiranja na razini općine obuhvaća čitav niz čvrsto strukturiranih informacijskih sustava u organizacijama udruženog rada i drugim oblicima udruživanja rada i sredstava. Osim toga, postoje, na različitom stupnju razvoja, informacijski sustavi u samoupravnim interesnim zajednicama, društveno-političkim organaizacijama, a mnoge općine pristupaju izgradnji i informacijskih sustava općinskih organa uprave.

U takvim uvjetima zadatak društvenog sustava informiranja na razini općine, kao društveno-političke zajednice, bit će da djeluje integrativno na sve ove pojedinačne informacijske sustave i da uspostavlja odgovarajuće veze s društvenim sustavima informiranja na razini zajednice općina, pokrajine ili republike.

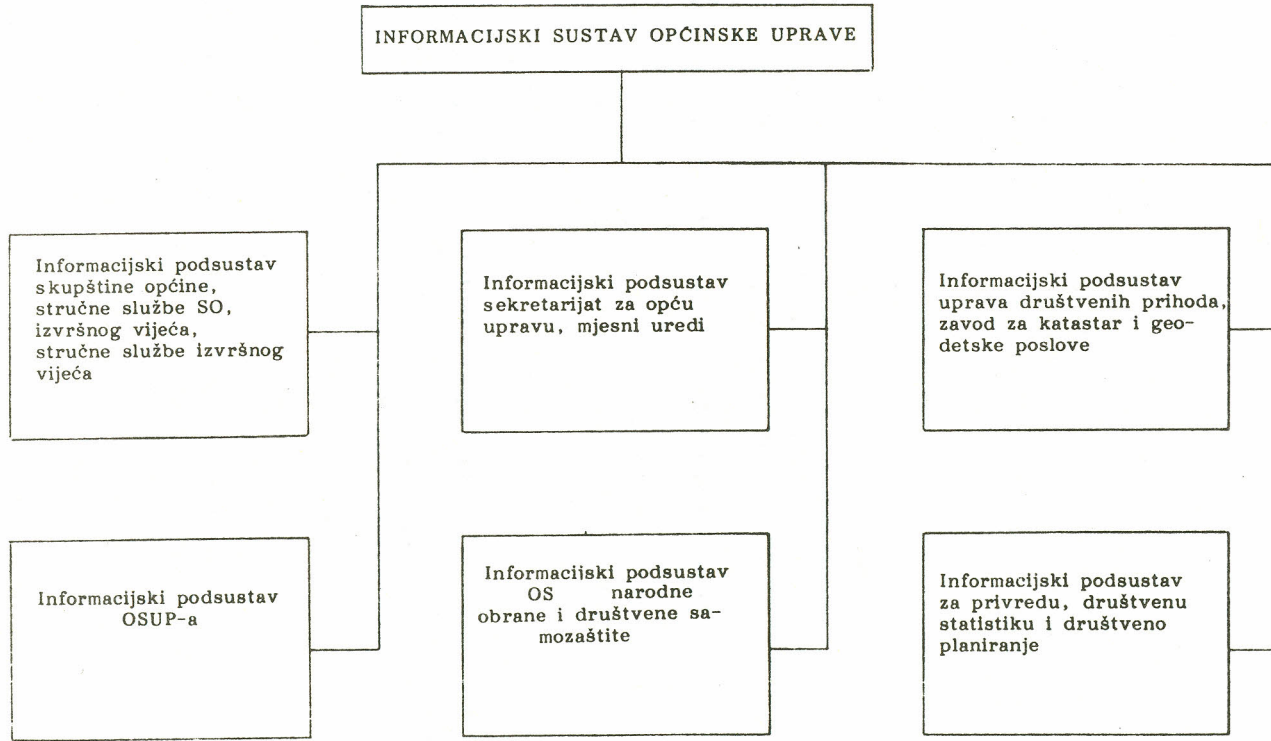
Ovako ambiciozno postavljen zadatak može se ostvariti samo ukoliko postoje dovoljno jaki elementi jedinstva, u logičkom i tehničko-tehnološkom smislu, u svakom od pojedinačnih informacijskih sustava. Zato se prilikom projektiranja informacijskih sustava u općinskim upravama mora voditi računa ne samo o obradi podataka za potrebe općinske uprave i skupštinskih organa nego prvenstveno o mogućnostima uspostavljanja veza s postojećim informacijskim sustavima u udruženom radu na području općine.

Na slici broj 7. prikazane su veze koje postoje između različitih subjekata značajnih za društveni sustav informiranja na području općine.

Na slici broj 7. shematski prikaz općine ne sadrži nikakvu strukturu, a u stvarnosti ta je struktura vrlo složena. Sastoji se od svih onih podsustava koji općinu čine društveno-političkom zajednicom u kojoj radni ljudi i građani mogu ostvarivati sve svoje radne i životne potrebe. Informacijski sustav općine mora zadovoljiti potrebe svih tih objektnih podsustava, pa će i njegova struktura obuhvatiti brojne podsustave. Jedno od mogućih rješenja prikazano je na slici broj 8.

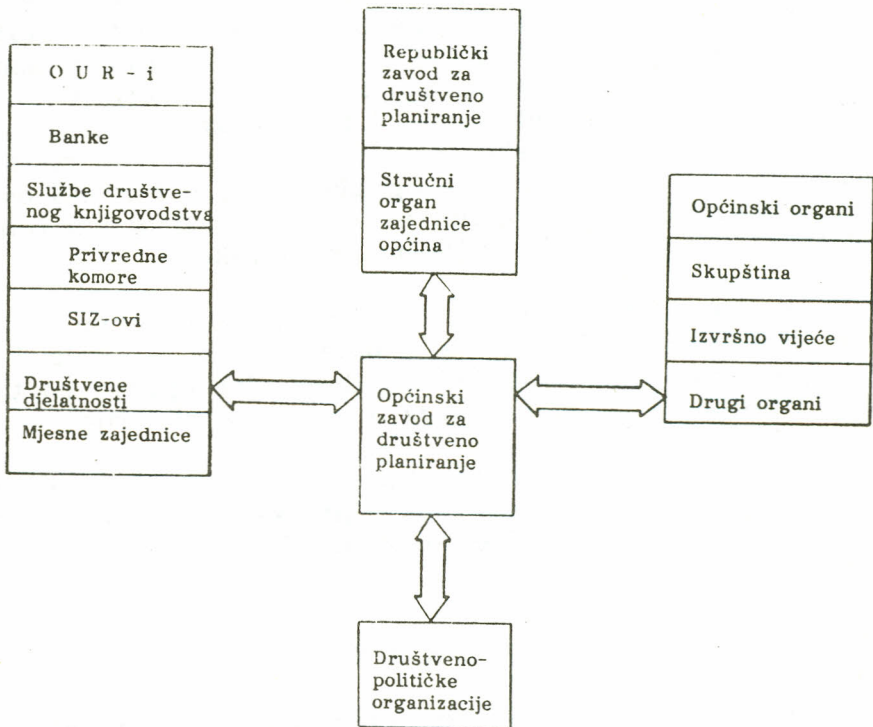
Slika 7. Veze između subjekata društvenog sustava informiranja u općini

Slika 8. Informacijski sustav općinske uprave
Izvor: R. Kvaternik, et al., 1985., str. 3-01 do 3-220

Za potrebe društvenog planiranja društveni sustav informiranja u općini mora omogućiti nesmetano komuniciranje između općinskog zavoda za društveno planiranje i čitavog niza subjekata među kojima su najvažniji: organizacije udruženog rada i njihova udruženja i savezi, služba društvenog knjigovodstva, općinski zavod za statistiku, mjesne zajednice i drugi.

Na slici broj 9. prikazane su veze između subjekata u procesu planiranja koje se neizostavno moraju respektirati prilikom projektiranja informacijskog sustava općine.

Slika 9. Veze između subjekata u procesu društvenog planiranja na razini općine

6. ZAKLJUČAK

U svim društveno-političkim zajednicama, kao i u svim organizacijama udruženog rada na njihovu teritoriju, te u ostalim oblicima udruživanja rada i sredstava, odvijaju se procesi značajni za društveno planiranje koji moraju biti obuhvaćeni društvenim sustavom informiranja.

U radu je prikazano kako društveni sustav informiranja predstavlja podlogu za razvoj samoupravljanja, a društveno planiranje je u stvari instrument tog samoupravljanja u procesu društvene reprodukcije. Zbog toga se može govoriti o jedinstvu subjekata i ciljeva društvenog planiranja i društvenog sustava informiranja. Premda su to najznačajniji elementi jedinstva objektnog podsustava i njegove logičke projekcije u sustavu informiranja, važno je bilo uočiti i ove elemente jedinstva u društvenom sustavu informiranja: konceptualno jedinstvo, normativno i sadržajno jedinstvo, organizacijsko i tehnološko jedinstvo. Svi su ovi aspekti, naime, jednako značajni i za društveni sustav informiranja i za razvoj društvenog planiranja u funkciji ostvarivanja neotuđivih samoupravnih prava radnih ljudi i u funkciji povećanja djelotvornosti društvene reprodukcije.

U strukturi društvenog sustava informiranja posebno je važno da se uoče različite "razine" - u federaciji, u republici i u općini, kao društveno-političkoj zajednici, jer upravo na tim razinama postoje elementi jedinstva o kojima je bila riječ.

Poznavanje elemenata jedinstva omogućava da se kreiraju takvi informacijski sustavi koji će zadovoljiti potrebe različitih korisnika, a neće zahtijevati identične ili slične obrade u pojedinim podsustavima.

L I T E R A T U R A

1. M.Cingula: Izbjegavanje identičnih obrada, Informatika, broj 1-2, Zagreb, 1986.
2. D.Čećez-Kecmanović, O.Ibrahimagić, S.Demirović, S.Krsmanović, D.Terzić i D.Kecman: Identifikacija informacionog sistema republike, u zborniku: Društveni sistem informiranja '84, Zavod za informatičku djelatnost, Zagreb, 1984.

3. S. Dobrenić: Determinante i osnovni pravci projektiranja i izgradnje informatičkog sustava SR Hrvatske, u zborniku: Projektiranje i izgradnja informacijskog sistema SR Hrvatske, CDDSSOH, Zagreb, 1977.
4. R.Kvaternik (voditelj projekta): Glavni projekt informacijskog sistema općinske uprave Varaždin, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 1985.
5. V.Srića: Jedinstvo društvenog sistema informiranja od ideje do realizacije, u zborniku: Društveni sistem informiranja '85, Zavod za informatičku djelatnost, Zagreb, 1985.
6. Zakon o osnovama društvenog sustava informiranja te o informacijskom sustavu Federacije, Službeni list SFRJ, br. 68/1981.

Primljeno: 1987-09-1

Цингула Марьян, канд. эк. наук:

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОБЩЕСТВЕННОЙ СИСТЕМЫ
ИНФОРМИРОВАНИЯ, ЯВЛЯЮЩИЕСЯ ЗНАЧИТЕЛЬНЫМИ
ДЛЯ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО ПЛАНИРОВАНИЯ

Р Е З Ю М Е

Создание общественной системы информирования (ОСИ) имеет большое влияние на развитие всех реальных подсистем внутри народного хозяйства. Составную часть подсистем представляет собой и общественное планирование.

В статье назначены аспекты ОСИ, непосредственно имеющие влияние на развитие общественного планирования. Речь идет о единстве субъектов и целей, о концептуальной, нормативной, содержательной, организационной и технологической сочетании общественного планирования и ОСИ. Особое внимание в статье уделяется связям между субъектами на уровне Федерации, республики и общины, которые имеют большое значение для развития планирования, и представляют собой обязательную часть ОСИ.